

Literární díla
k maturitní zkoušce
z českého jazyka

Adam Krška

Obsah

Světová a česká literatura do konce 18. století	3
1. Hamlet – William Shakespeare	4
2. Zkrocení zlé ženy – William Shakespeare	6
Světová a česká literatura 19. století	7
3. Král Lávra – Karel Havlíček Borovský	8
4. Tyrolské elegie – Karel Havlíček Borovský	10
5. Podivný případ dr. Jekylla a pana Hyda – Robert Louis Stevenson	12
Světová literatura 20. a 21. století	13
6. 451 stupňů Fahrenheita – Ray Bradbury	14
7. Velký Gastby – Francis Scott Fitzgerald	16
8. 1984 – George Orwell	18
9. Farma zvířat – George Orwell	20
10. Malý princ – Antoine de Saint-Exupéry	22
11. Petr a Lucie – Romain Rolland	24
12. Společenstvo Prstenu – John Ronald Reuel Tolkien	26
13. Hobit – John Ronald Reuel Tolkien	30
Česká literatura 20. a 21. století	31
14. Bílá nemoc – Karel Čapek	32
15. R.U.R. – Karel Čapek	34
16. Petrolejové lampy – Jaroslav Havlíček	36
17. Smrt krásných srnců – Ota Pavel	38
18. Dlouhý, Široký a Krátkozraký – Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák	40
19. Vyšetřování ztráty třídní knihy – Ladislav Smoljak	42
20. Fimfárum – Jan Werich	44

Hamlet

králevic dánský

William Shakespeare

I. část

Děj díla Duch Hamletova zemřelého otce Hamleta staršího se zjevuje po nocích, čehož chce Hamlet mladší využít a popovídat si s ním. Dozvídá se od něj, že byl zabit Hamletovým strýcem Claudioem, který si následně bere Hamletovu matku a stává se králem. Z Hamletovy touhy pomstít se začne předstírat šílenství.

Na hrad přijedou potulní herci, čehož Hamlet ihned využívá. Pro potvrzení Claudiova činu vkládá Hamlet do hry část popisující otcovu smrt. Během představení Claudius odchází, čímž utvrzuje Hamletovu domněnku.

Toto zjištění se rozhoduje oznámit své matce. Během rozhovoru Hamlet nalezne někoho se skrývat za závěsem a v domněnku, že to je Claudius, zabíjí otce jeho lásky Ofélie Polonia. Ve strachu z Hamleta ho Claudius posílá do Anglie s dopisem obsahující pokyn Hamleta zabít. To ovšem Hamlet během cesty zjišťuje a přepisuje dopis do formy, aby byli popraveni ti, kteří dopis doručí.

Hamlet se vrací do Anglie na Oféliin pohřeb. Ta zešlela kvůli otcově smrti a utonula. Z touhy se pomstít se Oféliin bratr Laertes se domlouvá s Claudioem a připravují na Hamleta léčku. Ta spočívá ve vzájemně nevyrovnaném souboji, kdy Laertes dostane ostrý meč napuštěný jedem, kdežto Hamlet dostane pouze meč tupý. Aby si byl Claudius jistý Hamletovou smrtí, přidá ještě do Hamletova nápoje jed.

V boji vyhrává Hamlet. Získává Laertesův meč a nevědomě ho otravuje. Jakmile se dozví, že je meč otrávený, zabíjí z pomsty Claudia. Hamletova matka je svědkem celého incidentu a vypíjí otrávený nápoj. Mezitím Hamlet umírá na následky zranění a otravy jedem z meče. Jediný naživu zůstává Horacio, dobrý Hamletův přítel, od kterého se celý příběh dozvídáme.

Téma a motiv touha po moci, pomsta, individualismus, zrada, láska, smrt

Časoprostor hrad Elsinor, Dánsko, středověk (asi 16./17. století)

Kompoziční výstavba prolog + 5 dějství (expoze, kolize, krize, peripetie, katastrofa), chronologický děj

Literární druh a žánr drama/tragédie, epika, próza s občasnou poezií

II. část

Vypravěč drama – není vypravěč

Postavy

Hamlet hlavní postava, dánský princ, touží po odplatě, složitá psychika, ctižádostivý, nedůvěřivý sám sobě

Claudius hlavní postava, dánský král, Hamletův strýc a nevlastní otec, zákeřný, podlý, zrádce

Gertruda vedlejší postava, Hamletova matka, bere si Claudia po vraždě Hamleta staršího, emočně rozdělená na dobro a zlo, důvěřivá

Horacio vedlejší postava, Hamletův věrný přítel, čestný

Polonius vedlejší postava, nejvyšší komoří, oddaný králi, nedůvěřivý

Ofélie vedlejší postava, Hamletova láska, Poloniova dcera, zešílí a utone, oddaná otci, citlivá

Laert vedlejší postava, bratr Ofélie a syn Polonia, snaží se pomstít otce a sestru

Vyprávěcí způsob dvojsmysly, satira (Hodno uvážení; padouch mi otce zabije, já za to co jediný syn toho padoucha odešlu do nebe?), patos, polopřímá řeč, archaické básnické výrazy (nepropůjč, šat)

Typy promluv dialogy; dlouhé monology; vážná, šílená

Veršová výstavba blankvers

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce metafora (modro se vine), sarkazmus (Kde je Polonius? U večeře...), nerýmovaný verš, personifikace (Ztiš se, srdce!), obrazná pojmenování (Volá tě čas.), spisovný i nespisovný jazyk, epiteton (růžový večer), oxymóron (s plesáním teskným), inverze, komické i tragické prvky

Tropy a figury a jejich funkce metafora, ironie, eufemismus

Kontext autorovy tvorby přelom 16. a 17. století, renesance, 2. etapa autorovy tvorby

William Shakespeare

- 1564 – 1616
- významný anglický básník, dramatik, herec
- 37 her
- Romeo a Julie, Král Lear

Literární/obecně kulturní zasazení

Thomas Mann Doktor Faust

Francesco Petrarca Zpěvník

Dante Alighieri Božská komedie

Giovanni Boccaccio Dekameron

Zkrocení zlé ženy

William Shakespeare

I. část

Děj díla Lucentio přijede studovat do Padovy, kde se právě konají oslavy, na kterých pozná Bianku. Na první pohled se do ní zamiluje. Bianka má několik nápadníků, ale její otec chce nejdříve provdat starší dceru Kateřinu. Do Padovy přijede Hortenziův přítel Petruccio, a chce zde najít manželku. Hortenzio se domluví s Petrucciem, aby si vzal Kateřinu. Druhého dne jde Petruccio na námluvy. Kateřina zuří jako obvykle, a tak si Petruccio řekne, že ať mu bude nadávat, jak chce, ať ho bude vyhánět, bude ji říkat jak je hodná, milá, výřečná. A tak se začne připravovat svatba. Petruccio odjede do Benátek. V neděli se koná svatba. Všichni obyvatelé Padovy se sejdou u kostela, ale ženich nikde. Padované se jí smějí, že takovou saň si nechce nikdo vzít a tak jí ženich utekl. Petruccio nakonec přijede, na starém koni v rozedraném oblečení. Kateřina zuří. Petruccio se po celou dobu chová jako hulvát a to je i na Kateřinu moc. Svatba i přes neustálé Kateřininy protesty proběhne. Uprostřed svatebního veselí chce Petruccio odjet, ač ho všichni prosí, aby zůstal, odjede i s protestující Kateřinou. Po dlouhé namáhavé cestě dojedou konečně do Petrucciova domu. Petruccio nařídí sluhům, aby přinesli večeři. Jakmile chce ale Kateřina jíst, je všechno špatně – jídlo je připálené, nedovařené, nechutné atd. Když přijdou do ložnice, je tam špatně ustlaná postel. Druhého dne nechá Kateřina uklidit a upravit Petrucciův dům. Mezitím se v Padově Lucentiův sluha v přestrojení za Lucentia domluví Lucentiův sňatek s Biankou. Biancin otec k sňatku svolí a na svatební veselí pozve i Kateřinu a Petruccia. Petruccio sezve krejčí, aby mu předvedli šaty pro Kateřinu podle nejnovější módy. A všechny mají nějakou vadu. Kateřině to rve srdce. Nakonec ale Kateřinu zkrotí a je poslušná jak beránek. Na svatbě se ale provalí, že se Lucentio a jeho sluha „vyměnili“, aby se mohl Lucentio dvořit Biance. A tak se konala šťastná svatba. Při svatebním veselí se Petruccio, Lucentio a Hortensio vsadí, která z jejich žen je nejposlušnější. První zavolá pro svou choť Lucentio, jenže Bianka mu vzkáže, že má práci a nemůže přijít. Hortenzio zavolá jako druhý, ale jeho manželka mu odpoví, že se jí nechce, ať přijde za ní. Nakonec poručí Petruccio, aby Kateřina přišla. Kateřina přijde a dovede i obě zbylé volané manželky. Všichni jsou Kateřininy chováním překvapeni.

Téma a motiv postavení a neposlušnost ženy, zlomení drzosti a převýchova, ukazuje zde normu společnosti vnímání rovnosti partnerů a požadavky na budoucí choť, dobývání

Časoprostor italské město Padova, autorova současnost (16. století)

Kompoziční výstavba 5 dějství; chronologická výstavba

Literární druh a žánr drama, poezie, komedie

II. část

Vypravěč absence vypravěče

Postavy

Kateřina sestra, nelze provdat, sebevědomá, nepodvoluje se mužům, drzá, hrubá, výbušná

Bianca mladší sestra Kateřiny, mírná, laskavá, poddaná, milá, hodná

Gremio a Hortensio nápadníci Bianky

Baptista Minola bohatý šlechtic z Padovy, otec Biancy a Kateřiny, štědrý

Petruccio veroský šlechtic, vezme si Kateřinu a utýrá ji do podoby poslušné pokorné ženy

Lucensio zamiluje se do Biancy, lstí se stane jejím učitelem, veronský šlechtic

Vincenzio otec Lucencia

Tranio a Biondello slouží Lucensio

Grumio a Curzio slouží Petrucciovi

Vyprávěcí způsob přímá řeč

Typy promluv monology, dialogy, scénické poznámky

Veršová výstavba blankvers

III. Část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, verše, expresivní výrazy, poetismy, historismy, archaismy

Tropy a figury a jejich funkce eufemismy, dysfemismy, řečnické otázky

Kontext autorovy tvorby

- renesance – návrat k antice
 - člověk, život na zemi
 - vzdělání
 - individualita
- 16. a 17. století
- vyjadřování života lidí, komedie v tragédii a obráceně

William Shakespeare

- 1564–1616
- významný anglický básník, dramatik, herec
- 37 her
- 3 období psaní: komedie, tragédie, pohádky
- Romeo a Julie, Král Lear

Literární/obecně kulturní zasazení

Thomas Mann Doktor Faust

Francesco Petrarca Zpěvník

Dante Alighieri Božská komedie

Giovanni Boccaccio Dekameron

Král Lávra

Karel Havlíček Borovský

I. část

Děj díla V Irsku vládl král Lávra, který měl oslí uši. Byl sice hodný a oblíbený, nicméně, vždy jednou do roka se nechával holiť, a aby holič nevyzradil jeho tajemství o oslích uších, nechal jej pokaždé popravit. Každý rok si všichni holiči tahali los, kdo ho půjde ostříhat. Jednoho roku si vytáhl los Kukulín. Král ho však ušetřil smrti, neboť se mu zželelo jeho chudé matky. Kukulín ale musel slíbit, že tajemství o oslích uších nikomu neřekne. Kukulína trápilo, že to nikomu nemůže říci. Od poustevníka dostal radu, aby vše řekl vrbě, že se mu pak uleví. Kukulín tak učinil. Král jednou pozval muzikanty z Čech. Cestou však basista pan Červíček ztratil kolíček od basy. Spatřil vrbu, do které Kukulín vyzradil ono tajemství a udělal si z jejího vrbového proutku kolíček nový. Ale když začal poté hrát, basa začala najednou bručet: „Král Lávra má dlouhé oslí uši, král je ušatec!“ V té chvíli všichni na plese znali odpověď proč král Lávra stínal hlavy holičům. Lid si ale na královy oslí uši zvykl a Kukulín se stal královým stálým holičem.

Téma a motiv Kritika dokonalosti panovníků, monarchie, pohádkové motivy, král, upřímnost, laskavost, tajemství

Časoprostor rok, místo

Kompoziční výstavba chronologický děj, 3 hlavní části, retrospektivní části

Literární druh a žánr epiky, poezie, satirická báseň s prvky pohádky

II. část

Vypravěč er forma, neosobní vypravěč

Postavy

Král Lávra hlavní postava, panovník s oslíma ušima, tajemný, hodný

Kukulín kadeřník, vybrán k ostříhání, dostal milost

Stará vdova Kukulínova matka, milující

Červíček basista, narážka na Čechy (šikovní muzikanti), jeho basa vyzrazuje královo tajemství

Vyprávěcí způsob přímá a nepřímá řeč

Typy promluv pásmo vypravěče (lyrického subjektu), dialogy

Veršová výstavba volný rým

III. Část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, jednoduchý jazyk, lidová mluva

Tropy a figury a jejich funkce metonymie, personifikace, ironie, alegorie, přirovnání

Kontext autorovy tvorby Národní obrození (19. století), vzpoura proti německosti, revoluce 1848 (zrušení roboty), 1. průmyslová revoluce; romantismus (18.–19. století), individualita a cit

Karel Havlíček Borovský

- 1821 – 1856
- český básník, publicista, kritik, novinář (zakladatel Národních novin, redaktor Pražských novin)
- politik – kritika absolutismus, církve, Rakouska-Uherska
- národní obrozenec – proti vládě, zastánce Slovanů, rusofil
- vyhnán do Brixenu (jižní Tyrolsko) – Tyrolské elegie
- národní obrození, realismus (obyčejný život – Neruda, Erben), romantismus (Mácha, Němcová), májovci
- Epigramy, Tyrolské elegie, Obrazy z Rus

Literární/obecně kulturní zasazení

Karel Jaromír Erben Kytice

Jan Neruda Povídky malostranské

Božena Němcová Babička

Tyrolské elegie

Karel Havlíček Borovský

I. část

Děj díla Borovský se svěřuje měsíčku a ptá se ho, jak se mu v Brixenu líbí. Ať se ho nebojí, že není zdejší. Následně mu popisuje své zatčení a cestu do vyhnanství, od příchodu policistů – v nočních hodinách, smutné loučení s rodinou, rodným městem a vlastí. Vlastně ani nevěděl, kam jede a jestli se vůbec někdy vrátí. To vše kvůli tomu, že klade velký odpor vůči Bachovu absolutismu a prosazuje svobodu lidí a projevu. Proto se Bachovi nehodí a Borovský výsměšně popisuje, že mu „doktor Bach naordinoval čerstvý vzduch v Alpách s okamžitým odjezdem“. Na cestě ho provázel policejní komisař Dederer a další strážníci (žandarmové). Vrcholem skladby je příhoda se splašenými koňmi po cestě přes Alpy (8. zpěv) – kočár se řítí po příkré cestě, všichni policisté z něj vyskákali, když jim zajatec připomenul příběh z bible o Jonášovi – jen „hříšník“ Borovský měl čisté svědomí a v klidu dojel k poště, kde stačil povečeřet, než pochroumaní strážci dokulhali za ním. Satiricky celou situaci komentoval a neodpustil si ostrou kritiku režimu, který chce na šňůrce vodit celé národy, ale neukočíruje ani čtyři koně... Nakonec všichni dojeli do Brixenu a Havlíček zůstává pod dohledem místních orgánů až do roku 1855.

Téma a motiv Kritika vlády, policie, Bachův absolutismus – nesvoboda, Havlíčkovy pocity; ironie, noc, osud

Časoprostor cesta z domu (Borová) do vyhnanství v Brixenu

Kompoziční výstavba chronologická; 9 zpěvů – každý popisuje část cesty

Literární druh a žánr lyriko-epika, poezie, satirická a kritická báseň (elegie = žalozpěv, parodie na elegii – humor, ironie...)

II. část

Vypravěč 1. osoba, personální vypravěč

Postavy

Karel Havlíček Borovský vypravěč, ironický, odvážný, výsměšný, rezignovaný

pan Bach tehdejší ministr Rakouska-Uherska (Bachův absolutismus), politik, „padouch“

Vyprávěcí způsob přímá řeč, nepřímá řeč

Typy promluv monology, dialogy, pásmo vypravěče

Veršová výstavba přerývaný rým (ABCB), střídavý (ABAB), trochej

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce obecná řeč, cizí názvy, prostý text, občasná nespisovná mluva

Tropy a figury a jejich funkce ironie, satira, personifikace, apostrofa (oslovení neživé věci), metafora (já jsem z kraje muzikantů), epiteton (hořká chvíle, tajná svědek)

Kontext autorovy tvorby

- národní obrození (19. století)
- vzpoura proti německosti
- revoluce 1848 (zrušení roboty), 1. průmyslová revoluce
- romantismus (18.–19. století) – individualita a cit

Karel Havlíček Borovský

- 1821 – 1856
- český básník, publicista, kritik, novinář (zakladatel Národních novin, redaktor Pražských novin)
- politik – kritika absolutismus, církve, Rakouska-Uherska
- národní obrozenec – proti vládě, zastánce Slovanů, rusofil
- vyhnán do Brixenu (jižní Tyrolsko) – Tyrolské elegie
- národní obrození, realismus (obyčejný život – Neruda, Erben), romantismus (Mácha, Němcová), májovci
- Epigramy, Tyrolské elegie, Obrazy z Rus

Literární/obecně kulturní zasazení

Karel Jaromír Erben Kytice

Jan Neruda Povídky malostranské

Božena Němcová Babička

Podivný případ dr. Jekylla a pana Hyda

Robert Louis Stevenson

I. část

Děj díla Právník Mr. Utterson je dlouholetým přítelem doktora Jekylla, proto ho velmi překvapí, když si přečte Jekyllovu závěť – stojí v ní, že pokud doktor zmizí a do 3 měsíců se neobjeví, odkazuje své jmění svému příteli Edwardu Hydovi. Utterson je ještě zmatenější, když zjistí, kdo onen Hyde je – při pohledu na něj tuhne krev v žilách, jde z něj strach. Utterson dokonce zjistí, že Hyde stojí i za vraždami v Londýně.

Doktor Jekyll je najednou bledý, nejistý, odmítá přijímat návštěvy a po jeho příteli není ani stopy. Během dalších dvou měsíců se Jekyll chová jako za starých časů, zdá se být vše v pořádku. Jenže onemocní třetí z přátel – doktor Lanyon. Při zmínce o Jekyllovi se mu začínají třást ruce, odmítá se o něm bavit. Lanyon předá Uttersonovi obálku, protože si je jist, že velmi brzy zemře. Obálka má být otevřena po jeho smrti a zdá se být klíčem k celé záhadě.

Lanyon opravdu zemře, Jekyll se zamkne ve své studovně, nepřijímá návštěvy a i jeho sluha Poole je vystrašený. Tvrdí, že jeho pán musí být po smrti a vrah je zamčený ve studovně, protože hlas zevnitř není hlas jeho pána! Poole se obrátí na Uttersona a rozhodnou se pro krajní řešení – vyrazí dveře studovny a najdou mrtvého Edwarda Hyda. Marně hledají Jekyllovo tělo nebo jakoukoliv zmínku o něm.

K obálce od Lanyona přibývá další – Jekyllova. Právník je pozorně pročítá a najednou je mu vše jasné. Doktor Jekyll byl vážený a známý vědec, musel se proto i tak chovat, měl komplexy z nedostatečného dětství, toužil být někým jiným. Vyvinul látku, po které se jeho osobnost rozdvouje na Jekylla – vědce a Edwarda Hyda – zosobněné zlo.

S experimentem je spokojen, ale naneštěstí se mu začíná vymykat z rukou – mění se na Hyda zčistajasna, bez požití drogy. Jeho dvě osobnosti se mezi sebou nenávidí a častěji nyní vítězí Hyde! Jekyll se rozhodne se vším skoncovat, ale potřebuje Lanyonovu pomoc. Chudák doktor toto hrůzné objevení neunes. Jekyll je bezmocný – suroviny od dodavatele chemika jsou jiné, nevyhovují. Proto se zamyká ve studovně, aby Hyde už nemohl napáchat další zlo.

Téma a motiv Vnitřní boj dobra a zla, zachycení lidských stránek; emoce, charakter, zlo, opuštěnost, preparáty, změna...

Časoprostor konec 19. století, Anglie – Londýn

Kompoziční výstavba chronologická s retrospektivními prvky; 10 kapitol, 9. retrospektivní

Literární druh a žánr epika, próza, sci-fi novela

II. část

Vypravěč 1. osoba, neosobní vypravěč

Postavy

Gabriel John Utterson hlavní postava, advokát, píše závěť dr. Jekyllovi; studený, necitlivý, sebekritický, skromný

dr. Henry Jekyll lékař a vědec, úžasný člověk, filantrop, chytrý, vzdělaný, ctnostný

Edward Hyde alterego Jekylla – přímý opak Jekylla, pouze Jekyllovi špatné stránky a umocněny

dr. Hastie Lanyon lékař, přítel, hádá se s Jekylllem o nevědeckých tezích a experimentech

Pool – sluha Jekylla, věrný, důvěryhodný, poctivý

Vyprávěcí způsob přímá řeč

Typy promluv dialogy, občasný monolog (závěti, zprávy...), pásmo vypravěče

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, hovorový, archaismy, termíny, jednoduchý jazyk

Tropy a figury a jejich funkce přirovnání, metafory, personifikace, epiteton (neskonale vděčnost)

Kontext autorovy tvorby

- 2. polovina 19. století
- období realismu
 - kritický pohled skutečnosti
 - úsilí o pravdivé zobrazení skutečnosti
 - surový, oproštění od příkras a iluzí
- prvky sci-fi
 - vznik v polovině 19. století
 - moderních technologie, neznámé přírodní jevy
 - často v vesmíru, budoucnosti nebo alternativní minulosti

Robert Louis Stevenson

- 1850–1894
- skotský básník, spisovatel (cestopisy)
- představitel novoromantismus v anglické literatuře
 - logicky navazující, racionalita
 - psáno bez emocí, emoce vyvolány až u čtenáře
 - odstup vypravěče
- působení v Edinburgu
- přestěhování do Švýcarska kvůli slabým plicím
- Ostrov pokladů, Únos

Literární/obecně kulturní zasazení

Charles Dickens Oliver Twist

Charlotte Brontëová Jana Eyrová

Nikolaj Vasiljevič Godol Revizor

451 stupňů Fahrenheita

Ray Bradbury

I. část

Děj díla Děj se odehrává ve velmi hektické budoucnosti, kdy lidé neustále někam spěchají, starají se pouze o vlastní potěšení, nezajímá je to, co se děje v jejich okolí. Zásadně nečtou, knihy jsou považovány za zlo (protože můžou urazit city menšin a ty tak tlačí na to, aby vše bylo co nejabstraktnější), které musí být zničeno.

Hlavním hrdinou je požárník Guy Montag. Domy se vyrábějí z ohnivzdorných materiálů a požárníci už nemají co na práci, vyhledávají tedy nelegální přechovavatele knih a vypalují jejich knihovny, často i celé domy. Požárníci mají ve znaku číslo 451.

Montag svou práci miluje, ale jeho nová sousedka Clarissa McClellanová, dívka pocházející z rodiny podivínů (vzpomínajících na minulost) ho svými řečmi nahlodá a Guy začne přemýšlet o tom, co se v knihách asi tak píše. Při jedné akci Guy ukradne z domu nelegálních přechovavatelů několik knih, vezme je domů a v práci nahlásí, že je nemocný. Velitel Beatty si vše domyslí a přijde k Montagovi domů a vypoví mu minulost hasičů. Také řekne, že když hasič ukradne knihu a do jednoho dne jí spálí, nic se mu nestane. Po odchodu Beattyho se Montag přizná své ženě, že ve ventilátoru schovává další knížky (našla tu jednu pod polštářem). Ona začne šílet a chce je spálit, ale Montag ji přemluví, že se na ně alespoň podívají.

Guy ho sice poslechne, ale nechá spálit pouze jedinou knihu na radu profesora Fabera, kterého kdysi potkal v parku. Beatty se však doví, že Guyovi doma ještě zbývají knihy, a na dalším výjezdu hasičů zastaví před Montagovým domem.

Hrdinu udala jeho žena Mildred a její přítelkyně, jimž předtím četl básničky právě z ukradené knihy. Guy proto zapaluje svůj dům a všechno v něm. Avšak poté, co Beatty přijde na jeho tajné spojení s Faberem, je ho Guy nucen zabít a dát se na útěk. Policie okamžitě vysílá mechanického Ohaře, aby Montaga vystopoval, ale Guy se v profesorově domě převléká do Faberových šatů, které navíc polije alkoholem, a daří se mu Ohařovi utéct korytem řeky. Celá honička ovšem běží naživo v televizi a policie si nemůže dovolit neuspět. Pošle tedy Ohaře k místu, kde se každý den prochází nějaký člověk a nechá zabít nevinného muže, aby oklamali bavící se lidi.

Guy se mezitím dostává do lesa ke skupině bývalých vysokoškolských profesorů, kteří putují z místa na místo a pamatují si vědomosti z knih (každý si pamatuje nějakou). Montag, jelikož sám nějaké knihy četl, se k nim přidává.

Po nějaké době propukne válečný konflikt a město plné „benzínových štvanců“ a věčně se bavících lidí je během několika minut zničeno bombardováním. Vzdělanci se vydávají městu na pomoci tím, co mají – vědomostmi získanými z knih.

Téma a motiv povrchnost a lehká manipulace lidmi, varování před budoucností technologie, budoucnost, technologie, zaslepenost, hloupost

Časoprostor neznámá budoucnost; místo nespecifikováno, nejspíše USA

Kompoziční výstavba 3 části; chronologická výstavba, retrospektivní prvky

Literární druh a žánr epika, próza, román – sci-fi, antiutopie

II. část

Vypravěč er forma, neosobní vypravěč

Postavy

Guy Montag požárník, touží po poznání, statečný, horlivý, netrpělivý, oddaný práci

Mildred manželka Montag, povrchní, prázdná, nezájem k ničemu kromě televize (propagandy), model poslušného občana

Clarissa McClellan mladá dívka, podivín, starý pohled na svět, otevře Montagovy oči

Velitel Beatty nadřízený, prohnáný, oddaný svému povolání

Profesor Faber intelektuál, starý, studovaný, poučuje Montaga

Vyprávěcí způsob přímá řeč

Typy promluv dialogy, pásmo vypravěče

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný a bohatý jazyk

Tropy a figury a jejich funkce metafora, metonymie, přirovnání, personifikace

Kontext autorovy tvorby

- období po 2. světové válce
- rozvoj techniky → inspirace do sci-fi
 - studená válka
 - jaderné technologie
 - komunikační technologie
 - kosmické závody
- 60. léta – hnutí hippies
- válečná literatura, existencialismus
- beat generation (USA), rozhněvaní mladí muži (UK)
- antiutopie, sci-fi
- magický realismus, postmoderna, absurdní drama

Ray Bradbury

- 1920–2013
- americký spisovatel, esejista, scénarista
- matka Švédka → zájem o skandinávskou a řeckou mytologii
- spisovatel sci-fi, fantasy a hororu
- inspirace: divadlo, film, kouzla, komiksy
- Martanské povídky, Ilustrovaná žena, Slunce a stín

Literární/obecně kulturní zasazení

George Orwell 1984, Farma zvířat

Issac Asimov Já, robot

Arthur C. Clarke Vesmírná odysea 2001

Velký Gastby

Francis Scott Fitzgerald

I. část

Děj díla Vypravěč příběhu Nick Carraway přijíždí po válce do New Yorku s cílem vydělat si peníze na burze. Usadí se na Long Islandu v blízkosti mladého zbohatlíka Jaye Gatsbyho. Brzy se seznámí a Gatsby jej začne pravidelně zvat na své večírky. Na jedné z party se Nick seznámí s Jordan, svou budoucí přítelkyní. Získává však také možnost lépe poznat Gatsbyho a zjišťuje, že je to velmi tajemná postava. Kromě tajností kolem obchodování s drogami a alkoholem se Jay přiznává Nickovi ke své staré lásce bohaté slečně Daisy. Ta se však během války provdala za jiného muže. Shodou okolností je Daisy Nickova sestřenice. Na jednom z večírků Daisy přejede nešťastnou náhodou milenkou svého manžela – Myrtle. Myrtlin manžel se chce pomstít a zastřelí Gatsbyho, protože se domnívá, že to on řídil vůz. Nad smrtí Gatsbyho truchlí jen Nick a Gatsbyho otec, jako by na něj všichni zapomněli. Daisy s manželem odjíždí a znechucený Nick se vrací domů.

Téma a motiv nešťastná láska; láska, štěstí, peníze, podvod, večírky

Časoprostor východní pobřeží USA, New York – Long Island, léto 1922

Kompoziční výstavba 9 kapitol, chronologický děj, retrospektiva autorova života

Literární druh a žánr epika, próza, milostný román

II. část

Vypravěč ich forma, personální vypravěč

Postavy

Nick Carraway vypravěč, vzpomíná, prostředník milostného vztahu a příběhu, dobrý posluchač, dobrák

Jay Gatsby bohatý mladý muž, tajemný, optimistický, lásky k Daisy

Daisy Buchananová manželka Toma Buchanana, sestřenice Nicka, milá, naivní, přelétavá, povrchní, neví co chce

Tom Buchanan manžel Daisy, bohatý, arogantní, nevěrný

Jordan Bakerová hráčka golfu, přítelkyně Daisy a Nicka, prostředník Daisy a Gatsby

Myrtle Wilsonová žena George, milenká Toma, lehká žena

George Wilson manžel Myrtle, vlastník autoservisu, chudý, na konci zoufalý

Vyprávěcí způsob přímá, nepřímá řeč

Typy promluv dialogy, pásmo vypravěče

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, hovorové výrazy

Tropy a figury a jejich funkce řečnické otázky, elipsy, personifikace, metafora, přirovnání

Kontext autorovy tvorby

- meziválečné období
- ztracená generace
- jazzový věk – množství novinek a vynálezů

Francis Scott Fitzgerald

- 1896–1940
- americký romanopisec, povídkář, scénárista
- poválečná ztracená generace
- studium v New Jersey a Princetonu
- dobrovolník americké armády
- mluvčí americké mládeže – proti pokryteckému životu dospělých
- scenárista v Hollywoodu
- Něžná je noc, Poslední magnát

Literární/obecně kulturní zasazení

Romain Rolland Petr a Lucie

Ota Pavel Smrt krásných srnců

Jaroslav Hašek Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

1984

George Orwell

I. část

Děj díla V první části díla je popsána ideologie a společnost na příkladu Winstona Smitha. Společnost v Oceánii se dělí na Vnější Stranu, Vnitřní Stranu a proletariát. Každý člen Vnější strany je zaměstnáván na některém z ministerstev, která jsou různě pojmenována, ale ve skutečnosti všechna slouží k tomu samému a to k měnění minulosti tak, aby korespondovala se současnou stranickou ideologií, zjednodušování Newspeaku, či mučení. Veškeré emoce jsou zakázané. Všude vládne udavačství.

I přes neustálé vymývání mozků se najdou ve společnosti lidé, kteří si uvědomují, že takhle se žít nemá a že celá ideologie Strany je jen velká snůška lží. Jedním z nich je právě i Winston. Nedokáže odolat a koupí si deník, kam si zapisuje své protistranické myšlenky, přestože ví, že ho čeká jistá zkáza.

Ve druhé části díla se Winston se zamiluje do úřednice Julie, s níž často utíká mimo dosah špionážní techniky a pomáhá šíření revolučních myšlenek. Celou dobu jsou však sledováni Charringtonem a nakonec zatčení Ideopolicií a mučení v celách Ministerstva Lásky. Je to tak příšerné, že si oba přejí umřít, několikrát se navzájem zradí, přiznají i to, o čem nic neví, co nikdy neslyšeli a o čem vědí, že není pravda. V okamžicích vrcholné hrůzy se přestanou navzájem milovat.

Celá třetí část knihy popisuje právě ono mučení a ke konci se Winston i Julie ocitají překvapivě na svobodě, ale již nejsou ti samí lidé, protože oba milují Velkého bratra a necítí navzájem k sobě žádné city.

Téma a motiv komunismus, totalismus, moc, zastrašování

Časoprostor rok 1984, Londýn – fiktivní stát Oceánie

Kompoziční výstavba chronologický děj, 3 hlavní části, retrospektivní části

Literární druh a žánr epika, próza, antiutopický román

II. část

Vypravěč 1. osoba, neosobní vypravěč

Postavy

Winston Smith hlavní hrdina, člen vnější strany, nesouhlasí s ideologií

Julie Winstonova přítelkyně, na první pohled členka strany, ve skutečnosti proti režimu

O'Brian tváří se jako nepřítel strany, ale je věrný následovník, vyděrač

Goldstein nepřítel strany, hlavní postava odbojového hnutí

Velký Bratr vůdce strany, má vždy pravdu, pravděpodobně fiktivní postava

Syme, Parsons vaporizovaní lidé z Winstonova okolí

Vyprávěcí způsob přímá, nepřímá, nevlastní přímá, nepřímá řeč

Typy promluv monology a převážně dialogy, pásma vyprávěče

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, vlastní řeč, odborné termíny (valorizace), vlastní slova (angsoc, ideozločin), slogany, řečnické otázky

Tropy a figury a jejich funkce metafora, archaizmy, personifikace

Kontext autorovy tvorby 1. polovina 20. století, Anglie, ovlivněn světovými válkami a následným režimem

George Orwell

- 25. června 1903 – 21. ledna 1950
- vlastním jménem Eric Arthur Blair
- britský novinář, spisovatel, esejista
- poválečná literatura, nepodléhá poválečné pozitivitě
- narozen v Indii
- práce pro imperialistickou policii → nenávist
- Španělská občanská válka → na straně marxistů proti fašistům → proti jakémukoliv totalitnímu režimu
- inspirace a popis totalitních ideologií
- Farma zvířat, Barmské dny

Literární/obecně kulturní zasazení

Isaac Asimov Já, robot

Ray Bradbury 451° Fahrenheita

Karel Čapek Rossumovi univerzální roboti

Farma zvířat

George Orwell

I. část

Děj díla Děj se odehrává v Anglii na Panské farmě. Zvířata nejsou spokojená s hospodařením pana Jonese a poté, co jim staré prase Major vnukne nápad revoluce, se obrátí proti člověku. Pan Jones se samozřejmě pokouší dostat farmu zpět, ovšem neúspěšně.

Po revoluci nastává problém, kdo bude dá vést farmy. Vedení se ujímají dvě prasata: Napoleon a Kuliš. Nejdříve spolu vycházejí a vytvářejí ideologii, že všechna zvířata jsou si rovna a že nikdy se nebudou chovat jako člověk. Zvířata se starají o farmu a vede se jim poměrně dobře.

Postupem času Kuliš vytváří návrhy mlýnu, který by měl farmě usnadnit práci. Napoleon ovšem svoji záští a zrádčovstvím vyhání Kuliše z farmy. Po čase si i přivlastní nápady mlýnu a všechny Kulišovy činy zapírá. Má neskutečnou moc, vychoval si smečku psů na ochranu a přesvědčuje všechna zvířata, aby pracovala.

Takhle zvířata hospodaří několik let. Prasata se čím dál tím víc podobají člověku, upravují si vlastní pravidla, která zavedla, povyšují se nad zvířata až nakonec po velkém počtu podrazů a přetvářky se spojují s dalšími farmáři a již nejsou rovni další zvířatům a v podstatě se z nich stává člověk.

Téma a motiv komunismus, totalismus, moc, zastrasování

Časoprostor Panská farma (Farma zvířat), Anglie, 50. léta 20. století

Kompoziční výstavba chronologický děj

Literární druh a žánr epika, próza, bajka/zvířecí alegorie

II. část

Vypravěč er forma

Postavy

Pan Jones původní majitel Panské farmy, který se zvířaty dobře nezacházel

Major staré prase, jež jako první má myšlenku revoluce a před svojí smrtí podnítl všechna zvířata na farmě k převratu; alegorie na Lenina

Napoleon nejchytřejší prase a zvíře vůbec, podvodník, pokrytec, zrádce; vytváří pravidla, která nedodržuje; představitel Stalina

Kuliš další chytré prase, které se snaží o vedení farmy; čestný, dobrý, nakonec vyhnán Napoleonem; vyobrazení Trockého.

Pišťík pravá ruka Napoleona, lže, poskakuje okolo Napoleona, přesvědčuje zvířata, jak je farma dokonalá

Boxer oddaný kuň, vždy pracovitý, věří v ideologii

Ovce hloupá zvířata, zmanipulovaná Napoleonem, stále pouze opakují naučené fráze

Psi Napoleonova tajná policie, zastrasují ostatní zvířata

Vyprávěcí způsob spisovná mluva, alegorie, odborné termíny, personifikace, metafora, slova se socialistickým zabarvením

Typy promluv přímá i nepřímá řeč, dialogy i monology

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce odborné termíny (animalismus), metafora (ovce – nepřemýšlejší, jdou se stádem, psi – policie), archaizmy (báchorky, senoseč)

Tropy a figury a jejich funkce metafora, alegorie

Kontext autorovy tvorby 1. polovina 20. století, Anglie, ovlivněn světovými válkami a následným režimem

George Orwell

- 25. června 1903 – 21. ledna 1950
- britský novinář, spisovatel, esejista
- inspirace a popis totalitních ideologií
- 1984, Barmské dny

Literární/obecně kulturní zasazení

Anna Franková Deník Anny Frankové

Isaac Asimov Já, robot

Karel Čapek Rossumovi univerzální roboti

Malý princ

Le petit prince

Antoine de Saint-Exupéry

I. část

Děj díla Pilot vypráví o svém zážitku, jak potkal Malého prince a jedná zde i jako autor.

Děj celé knihy začíná v moment, kdy pilot havaruje v poušti a musí najít závadu letadla, aby se mohl vrátit zpět. Zde ovšem potká Malého prince, který se vrací na místo, kde se poprvé na Zemi objevil. Malý princ žádá o namalování beránka a ukazuje se dětská fantazie Malého prince.

Postupem času se oba stávají více blízcí a Malý princ vypráví, jaké různé planety navštívil a jaké lidi tam potkal. Až na Zemi žil na každé planetě pouze jeden člověk – např. král, pijan, zeměpisec, ekonom atd.

Příběh končí „smrtí“ Malého prince a jeho návratem domů. Kniha je v její podstatě jedna velká alegorie a snaží se poukázat na některé aspekty reálného života.

Téma a motiv zamyšlení nad životem, pomíjivost, životní priority

Časoprostor okolo roku vydání 1943, poušť

Kompoziční výstavba chronologický děj, výrazné 3 části (seznámení s Malým princem, vyprávění o cestování po planetkách, konec a odchod), rozděleno na kapitoly

Literární druh a žánr epika, próza, pohádka/povídka

II. část

Vypravěč ich forma, příběh vyprávěn z pohledu ztroskotaného pilota i malého prince

Postavy

Malý princ nesmělý, kreativní, hodně používá fantazii, dětská nevinnost

pilot milý, přátelský, najde v Malém princovi své dětství

květina velmi blízký přítel Malého prince, po čase pochopí své chování, sobeckost

postavy na planetkách každá planetka, kterou navštíví Malý princ, má svoji specifickou postavu

Vyprávěcí způsob nepřímá řeč s velkým využitím řeči přímé

Typy promluv dialogy; občasné a málo časté monology

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce slova spisovná, občas hovorová či odborná slova

Tropy a figury a jejich funkce metafora (stará opuštěná skořápka), přirovnání (jako padá strom), personifikace (květina zakašlala, studna zpívá), hyperbola (nekonečná poušť), eufemismus

Kontext autorovy tvorby rok 1943, konec autorovy tvorby (1944 zahynul)

Antoine de Saint-Exupéry

- 1900 – 1944
- francouzský letec, prozaik, publicista
- vždy nadšený letec → od 1921 vojenským letcem
- věnoval se i psaní a hlavně znám jako spisovatel
- Citadela, Noční let, Válečný pilot

Literární/obecně kulturní zasazení

Erich Maria Remarque Na západní frontě klid

Romain Rolland Petr a Lucie

Franz Kafka Proměny

Petr a Lucie

Romain Rolland

I. část

Děj díla Petr, syn soudce, při náletu náhodně setká v metru s mladičkou Lucií – stojí vedle sebe a bezděčně se chytí za ruce. Během tohoto krátkého setkání vznikne mezi oběma náklonnost. Jejich setkání je velmi krátké, ale oběma utkví v paměti.

Až později se znovu setkávají na nábřeží, mají velkou radost. Začnou se pravidelně potkávat a postupně náklonnost přerůstá v opravdový cit a zamilují se do sebe. Jejich vztah je ještě umocněn hrozbou neustálého nebezpečí.

Ale tíživé problémy války ustupují do pozadí a oba prožívají chvíle štěstí. Plánují společnou budoucnost. Jejich láska plná snů je však jen dočasná – Petr bude totiž za půl roku povolán do armády. Proto se rozhodnou, že se zasnoubí. Ale den, kdy k tomu má dojít je pro ně osudný. Na Velký pátek jdou do chrámu sv. Gervasia, a za poslechu gregoriánských chorálů oba umírají v troskách chrámu, který se na ně zřítil (den bombardování Paříže).

Téma a motiv láska a prostý život v době války; láska, vztah, chudoba vs. bohatství, rodinné vztahy, porozumění, strach

Časoprostor 1. světová válka (30. ledna – 29. března 1918), Francie – Paříž

Kompoziční výstavba chronologická, bez kapitol, členěno na menší celky

Literární druh a žánr epika, próza, válečná novela

II. část

Vyprávěč 1. osoba, vševědoucí vyprávěč

Postavy

Petr Aubier syn vyšší vrstvy, proti válce, vkládá naději do vztahu s Lucií, ignorování blížícího se nástupu do války

Lucie něžná, prostá, citlivá; nedostudovaná malířka, žije pouze s matkou, smyslem života láska

Filip Petrův bratr, sebestředný z války, po návratu si nerozumí, chápe Petrův vztah

Luciina matka rozvedená, čeká se svým novým přítelem dítě, pracuje v továrně na střelivo

Vyprávěcí způsob přímá řeč

Typy promluv dialogy, pásmo vyprávěče

III. Část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, bohatá slovní zásoba, jednoduché věty

Tropy a figury a jejich funkce řečnické otázky, metafora („Vlna smrti ho již zanedlouho odnese...“), přirovnání, personifikace, epitetony („chvějící se hvězdy“), cizí slova

Kontext autorovy tvorby

- vydání v roce 1920 – po 1. světové válce
- literatura 1. pol. 20. stol. – protiválečná, ztracená generace
- kritika války, popis hrůz, utrpení lidí během války...
- ztráta amerického snu (tvrdou prací a pílí dosáhneme vrcholu)

Romain Rolland

- 1866–1944
- francouzský prozaik, dramatik, esejista
- zabýval se i dějinami divadla a umění, přednášel dějiny umění
- nositel Nobelovy ceny za literaturu (dílo Jan Kryštof)
- antimilitarista, antifašista
- Jan Kryštof, Dobrý člověk ještě žije, Okouzlená duše

Literární/obecně kulturní zasazení

Antoine de Saint-Exupéry Malý princ

Erich Maria Remarque Na západní frontě klid

Ernest Hemingway Sbohem armádo!

Francis Scott Fitzgerald Velký Gatsby

Jaroslav Hašek Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

Společenstvo Prstenu

Pán prstenů

John Ronald Reuel Tolkien

I. část

Děj díla Kniha začíná oslavou narozenin Bilba Pytlíka, hlavního hrdiny knihy *Hobit*, a jeho synovce (bratrance) Froda, kterého adoptoval, když se jeho rodiče utopili, a který má shodou okolností narozeniny ve stejný den. Bilbo chce odejít z Kraje a zažít ještě pár dobrodružství a pro odchod z oslavy si vybere mimořádný způsob, zmizí pomocí kouzelného prstenu, který na své minulé cestě získal. Ve své noře setká s Gandalfem, čarodějem a starým přítelem, jenž se také přijel podívat na Bilbovy narozeniny. Gandalf má podezření na to, že prsten Bilbovi ubližuje a tak jej nutí ho přenechat Frodovi. Po krátké slovní roztržce Gandalf Bilba přesvědčí a Bilbo odchází. O chvíli později přijde i Frodo a Gandalf mu prsten předá s tím, že jej radši nemá používat a že si musí něco prověřit. Gandalf poté zjistí, že onen kouzelný prsten Bilbův je vlastně Jeden vládnoucí prsten Temného pána Saurona a že ten už o něm ví díky Glumovi, tvorovi, kterému Bilbo prsten sebral a kterého při jeho bloudění zajali Sauronovi služebníci, a poslal své nejstrašnější posluhovače, Nazgûly, Jeden prsten najít. Gandalf řekne Frodovi, že se musí připravit a pokud v brzké době nepřijde, tak se v den svých narozenin vypravit do Hůrky, kde se opět setkají. Poté odjede za Sarumanem, hlavou řádu čarodějů, aby se poradil, ale tam se dozví, že Saruman začal také toužit po prstenu, a je jím zajat ve věži Orthanku. Frodo mezitím vyčkává a když Gandalf po dlouhé době nepřichází, prodá svojí zděděnou noru Dno Pytle a s pomocí svých druhů předstírá, že se stěhuje do Rádovska.

Večer, když už skupinka odchází, přijíždí do Hobitína černý jezdec a vyptává se na Pytlíka, ale je mu řečeno, že už se odstěhoval. Frodo s ostatními pak putuje lesem, setká se s lesními elfy, několikrát těsně unikne černým jezdcům, ve Starém Hvozďě si odpočine u Toma Bombadila, který je vysvobodí ze spárů Dědka Vrbáka a poté je ještě jednou zachrání na Mohylových vrších. Po těchto událostech dorazí skupinka konečně do Hůrky, kde je však čeká další šok v podobě sdělení hostinského, že Gandalf už se víc jak půl roku neukázal. Potkají zde však hraničáře, kterému lidé říkají Chodec, díky němuž v noci opět uniknou černým jezdcům a který je pak vede dále. Přicházejí tak na Větrov, kde jsou černými jezdci napadeni a Frodo je zasažen čepelí jejich kapitána. Čeká je ještě 14 dní do Roklinky, kam mají nyní namířeno a Frodo vypadá zle. Naštěstí potkají elfa Glorfindela, jenž je měl za úkol hledat a ten posílá svého koně s Frodem úprkem do Roklinky. Těsně před Roklinkou u Bruinenského brodu je pak znovu dohnán černými jezdci, ale Elrond spolu s Gandalfem, který mezitím uprchl z Orthanku na křídlech orla Gwaihira, vyvolají obrovskou vlnu, která připomíná jedoucí koně a černí jezdci jsou jí smeteni. Frodo se tak po strastiplné cestě dostane do Roklinky, kde se setká s Gandalfem a kde se koná Elrondova rada, na kterou se sjeli zástupci všech svobodných národů Středozemě a kde musí být rozhodnut osud prstenu, který zde nemůže zůstat. Je rozhodnuto, že prsten musí být odnést tam, kde byl vykován a kde jedině může být zničen, do Puklin Osudu v zemi Mordor. Nastává otázka, kdo prsten ponese a jelikož se ostatní začnou hádat, vezme na sebe toto břemeno Frodo. Je mu vyvoleno osm společníků, kteří dohromady s ním tvoří Společenstvo prstenu. Za lidi Chodec – Aragorn a Boromir, syn správce Gondoru, za elfy Legolas, syn krále Thranduila z Lesní říše, za trpaslíky Gimli, syn Glóina a nakonec jeho největší přítel, Gandalf a tři hobiti, Samvěd, Smíšek a Pipin. Tato skupina se pak vydává na jih, je napadena vlky a po neúspěšném pokusu o průchod průsmykem Caradhasu se vydává do Morie, dávného sídla

trpaslíků, kde však nyní podle pověstí sídlí strašná příšera. Před jejími branami jsou napadeni hlídačem ve vodě a o pár dní později skřety. Utíkají pryč, ale když už jsou téměř u druhé brány, objeví se ona příšera, Balrog, démon pradávného světa. Gandalf se s ním utká na můstku a svrhne ho dolů. Naneštěstí však Balrog Gandalfa stáhne s sebou a tak je otřesená skupina nucena pokračovat dále bez Gandalfova vedení, kterého se ujímá Aragorn. Tak dorazí do skryté elfí říše Lothlórienu, kde jsou po počátečních problémech přivítáni a kde si chvíli odpočinou. Pak se vydávají po řece Anduině směrem k Raurorským vodopádům a Aragorn stále neví, co bude dál. Projedou branou králů Argonathem, po přistání na palouku Parth Galenu se však situace vyvinula sama. Boromira prsten ovládl a ten ho chtěl Frodovi vzít. Kvůli této události se Frodo rozhodne hned odejít a vydat se na pouť do Mordoru sám. Mezitím Sam najde Froda a na poslední chvíli se mu podaří se za ním dostat a přeplovají tak spolu na druhý břeh Anduiny.

Téma a motiv hrdinství, boj dobra a zla, magično/nadpřirozeno, smyšlený svět

Časoprostor fiktivní země Středozeemě (Kraj, Roklinka, Morie, Lórien, Fangorn...), 3001 – 3019 Třetího věku

Kompoziční výstavba chronologická, lineární; 4 části – předmluva, prolog, kniha první a kniha druhá

Literární druh a žánr epika, próza; fantasy román

II. část

Vypravěč er forma

Postavy

Frodo Pytlík hlavní hrdina příběhu, hobit, nositel prstenu, odvážný, laskavý, duševně silný (dlouho odolává moci prstenu, avšak ten mu postupně zatemňuje mysl – zvýšená agresivita a nenávisť)

Samvěd Křepelka hobit, věrný, pokorný, statečný (když není zbití), Frodův nejlepší přítel

Peregrin Bral (Pipin) hobit, odvážný, trochu hloupý, Frodův přítel

Smělmír Brandorád (Smíšek) hobit, odvážný, Frodův přítel, s pipinem odlehčují vážnost situací příběhu

Gandalf Šedý (Mithrandir) čaroděj, moudrý, laskavý, vůdce společenstva, člen rasy Maiar, nemá záporné vlastnosti, slouží jako symbol naděje

Legolas z lesní říše vysoký a vznešený elf, potomek starého elfského krále, výborný lučištník a stopař, Aragornův přítel

Gimli syn Gloinův trpaslík, silný, odolný a statečný, tvrdohlavý, výborný v boji se sekýrou

Aragorn syn Arathornův statečný a moudrý hraničář, má mnoho pseudonymů – Chodec, Dúnadan, Isildurův dědic – je právoplatným dědicem Gondorského království, po Gandalfově pádu vede společenstvo, skvělý v boji s mečem

Boromir z Gondoru silný, bojovný, statečný, hrdý generál Gondorských vojsk, nejstarší syn Denetora – správce Gondoru, nechá se zlákat mocí prstenu a snaží se ho Frodovi vzít, nakonec obětuje svůj život při záchraně Pipina a Smíška

Arwen dcera Elronda, elfka, krásná a laskavá, miluje Aragorna

Galadriel elfka, paní Lórienu, jedna z nejstarších a nejvznešenějších obyvatel Středozemě, nositelka jednoho ze 3 elfských prstenů moci

Saruman Bílý nejvyšší čaroděj, spojenec Saurona a Mordoru, snaží se získat prsten, později označovaný a Sarumana Barevného

Elrond z Roklinky půlelf, velmi starý a moudrý, vládce Roklinky, vlastní jeden z elfských prstenů moci

Glum (Smeagol)

Sauron hlavní záporná postava, symbol všeho zla, ten, co stvořil prsteny moci, snaží se získat vládu nad Středozemí

Nazgúlové přezdívaní také jako „Devítka“, původně lidé; dostali od Saurona prsteny moci a jeden po druhém se obrátili ke zlu, stali se přízraky a teď slouží Sauronovi; Vůdce Nazgúlů je známý jako černokněžný král Angmaru

Tom Bombadil nejstarší „tvor“ ve Středozemi, jeho moc není zcela známa

Balrog démon děsu, zosobnění smrti, z rasy Maiar – velmi staré stvoření, původně sloužící Morghotovi

Bilbo Pytlík hobit, Frodův strýc, vlastnil prsten před Frodem

Vyprávěcí způsob spisovný, vymyšlené výrazy (virci, skřeti...), archaizmy, knižní výrazy, jazyky (elfština), vlastní geografie i historie, písně

Typy promluv přímá i nepřímá řeč, dialogy

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, archaizmy, neologismy

Tropy a figury a jejich funkce personifikace (kopce počaly tísnit; sen se zmocnil), oxymóron (hledat cestičky v bezcestí), metafora (vítr začal vylévat vodu dalekých moří; svahy se vršily), metonymie (temné hlavy kopců), básnické přívlastky – epiteton (mrazivý chlad; daleká moře)

Kontext autorovy tvorby 1. polovina 20. století, doba krátce před druhou světovou válkou, základ moderní hrdinské fantasy

John Ronald Reuel Tolkien

- 3. ledna 1892 – 2. září 1973
- britský spisovatel, filolog a univerzitní profesor
- považován za otce moderní hrdinské fantasy
- vytváří umělé země, kultury, jazyky, písma
- další díla: Pán prstenů, Silmarilion, Příběhy Toma Bombadila

Literární/obecně kulturní zasazení

George Orwell Farma zvířat

C. S. Lewis Letopisy Narnie

J. M. Barrie Petr Pan

Hobit

aneb cesta tam a zase zpátky

John Ronald Reuel Tolkien

I. část

Děj díla K hobitu Bilbovi, žijícím v poklidné noře, přijde jednou čaroděj Gandalf hledající účastníka pro dobrodružství, jehož cílem je získat zpět království a majetek trpaslíků od draka Šmaka. Bilbo prve odmítá, ovšem po příchodu všech 13 trpaslíků nakonec nabídku přijímá. Cestou narazí na mnoho zápletek a problému, od zajetí skřety, přes hru s Glumem až po nalezení Prstenu moci.

Na konci jejich snažení se dostanou k Hoře, původnímu sídlu trpaslíku, kde momentálně sídlí drak Šmak, který se zmocnil trpasličího bohatství. Draka se podaří zabít s pomocí občanů z blízké vesnice a začínají hádky o příděl znovunalezeného pokladu.

Celý příběh končí tzn. *bitvou pěti armád*, kdy na jedné straně stojí lidé, trpaslíci a elfové a na straně druhé skřeti a vrrci. Bilbo prospává celý boj a nakonec se vrací s Gandalfem domů se svým podílem zlata. Ovšem jeho dům, hobití noru, dokázali tamní obyvatelé a jeho příbuzní již z velké části rozprodat, a proto se Bilbo uchyluje k obnovování svého příbytku.

Téma a motiv sebepoznání, boj dobra a zla, odlišné pohledy na svět

Časoprostor fiktivní země Středozemě, 2941 Třetího věku

Kompoziční výstavba chronologická, podpříběhy

Literární druh a žánr epika; román, fantasie; próza s poetickými písněmi

II. část

Vypravěč er forma

Postavy

Bilbo Pytlík hobit (rasa menší od lidí), přátelský, klidný, nepreferuje dobrodružství

Gandalf vysoký kouzelník, moudrý, laskavý, libuje si v kouření dýmky

Trpaslíci skupina 13 trpaslíků mířící do Hory, hlavní trpaslík Thorin Pavéza

Vyprávěcí způsob spisovný, vymyšlené výrazy (vrrci, skřeti...), jazyky (sindarština, quenijština) i písmo (runy), vlastní geografie i historie, básničky/písničky

Typy promluv přímá i nepřímá řeč, pásmo vypravěče

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce metafory, rýmované verše (Vál vítr přes uvadlý vřes, leč bez pohnutí stál tam les...), spisovný jazyk, anafora archaizmy (svíce), gradace, pointa, přirovnání (černé jako cylindry), elipsa

Tropy a figury a jejich funkce archaizmy (tucet), metafora (zvlněné hřebeny a svahy klesající k nížině), anafora (Bež hlašu pláče, běž nehtů štípá, běž nohou škáře, běž pyšku pípá.)

Kontext autorovy tvorby 1. polovina 20. století, doba krátce před druhou světovou válkou, základ moderní hrdinské fantasy

John Ronald Reuel Tolkien

- 3. ledna 1892 – 2. září 1973
- britský spisovatel, filolog a univerzitní profesor
- považován za otce moderní hrdinské fantasy
- vytváří umělé země, kultury, jazyky, písma
- další díla: Pán prstenů, Silmarilion, Příběhy Toma Bombadila

Literární/obecně kulturní zasazení

George Orwell Farma zvířat

C. S. Lewis Letopisy Narnie

J. M. Barrie Petr Pan

Bílá nemoc

Karel Čapek

I. část

Děj díla V jisté, blíže neurčené zemi, se rozmohla epidemie tzv. bílé nemoci. Jde pravděpodobně o jakousi formu malomocenství, která se projevuje bílými skvrnami na kůži. Šíří se dotykem a ze začátku pouze mezi chudými a starými lidmi.

Zemi ovládá diktátor Maršál, který se připravuje na výbojnou válku proti menšímu sousednímu státu. V tom mu pomáhá vlastník zbrojovek baron Krüg. Mladému doktorovi Galénovi se mezitím podaří najít lék proti bílé nemoci, ale léčí jen chudé lidi, kteří nemají moc ani vliv. Těm vlivnějším Galén lék vydat odmítá.

Když onemocní baron Krüg, zavolá Galéna, aby ho vyléčil. Ten mu dává podmínku – musí okamžitě zastavit zbrojení, jinak mu lék nebude vydán. Krüg žádá Maršála, aby uzavřel mír, ten však nehodlá se zbrojením přestat a Krüg ze zoufalství spáchá sebevraždu. Po jeho smrti začíná útok na sousední zemi. Avšak také Maršál na sobě zpozoruje bílou skvrnu. Maršálova dcera pozve Galéna, aby Maršála vyléčil, ten má ale stále stejnou podmínku – Maršál musí uzavřít mír.

Teprve na naléhání své dcery a mladého Krüga, je ochoten uzavřít mír a splnit tak Galénovu podmínku pro poskytnutí léku. Dá zavolat Galéna, ale ten se před Maršálovým palácem střetne se skandujícím davem, a protože se snaží odporovat jejich provolávání hesla: „Ať žije Maršál, ať žije válka!“ je on i lék davem ušlapán. Dav v tu chvíli netuší, že tak vlastně zabili oslavovaného vůdce. Navíc na závěr vypuká válka.

Téma a motiv epidemie neznámé nemoci, její následky a snaha přestat válčit, alegorie na nacistickou moc; nemoc, válka, lék, moc

Časoprostor fiktivní čas i prostor, předloha – Evropa 20. století

Kompoziční výstavba 3 jednání (5 obrazů, 6 obrazů a 3 obrazy), chronologická výstavba

Literární druh a žánr drama, prvky tragédie, próza

II. část

Vypravěč chybí vypravěč

Postavy

doktor Galén původem Řek, zásadový, chytrý, skromný, laskavý, roztržitý, pacifista, snaha ho konci války

Maršál obraz Hitlera, diktátor, krutý, zásadový, tvrdý, nakonec povolí, ale již pozdě

doktor Sigelius dvorní rada, vede kliniku, snaží se dostat z Galéna recept na lék, panovačný, nekompromisní, skeptický, povýšený

baron Krüg vlastník továrny na zbraně, přítel Maršála, jeho umírněná verze

Vyprávěcí způsob přímá řeč

Typy promluv dialogy – repliky, scénické poznámky

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, cizí názvy (latina, angličtina, němčina, francouzština)

Tropy a figury a jejich funkce aposiopese – přerušení mluveného slova, elipsy, přirovnání, personifikace

Kontext autorovy tvorby

- jedno z prvních děl
- meziválečná česká próza
- humanistická demokratická literatura
- civilismus; inspirace novou technikou
- pragmatismus
- vrstevníci Josef Čapek, Karel Poláček, Eduard Bass

Karel Čapek

- 1890–1938
- spisovatel, novinář, politik
- spolupráce s bratrem Josefem
- poznamenán 1. sv. válkou, nedůvěra k nové technice (využití na zabíjení)
- okouzlen civilismem – přemýšlení o teoretickém budoucím neovládnutí techniky
- tvorba mezi světovými válkami
- Bílá nemoc, Ze života hmyzu, Válka s mloky

Literární/obecně kulturní zasazení

Josef Čapek Básně z koncentračního tábora

Karel Poláček Bylo nás pět

Eduard Bass Cirkus Humberto

Jan Werich Fimfárum

R.U.R.

Karel Čapek

I. část

Děj díla Za Dominem přijede Helena, dcera prezidenta, a chce vidět závod na výrobu robotů. Přijela sem, aby promluvila k robotům, proč si nechají líbit zacházení, jako by byli stroje. Roboti jsou nerozeznatelní od lidí, ale nemají city a lidské funkce. Proto dojde k záměně, kdy si nejprve Helena myslí o asistentce robotce Sulle, že je žena a následně o skutečných lidech je přesvědčena, že jsou roboti a tedy k nim i promlouvá jako k robotům.

Helena v továrně zůstane a vezme si Domina a děj se přesune o deset let později.

Po deseti letech se roboti začínají používat i jako vojáci do válek. Helenu trápí, že nemají vlastní rozum a city, a proto přemluví doktora Galla, aby se pokusil takové roboty vyrobit. Svět začíná být plný robotů, lidem se přestávají rodit děti a roboti se začínají proti lidem bouřit.

Helena už nechce, aby se roboti vyráběli, a tak spálí plány na jejich výrobu. Mezitím vedoucí fabriky už ví o vzbouření a v den, kdy je to přesně deset let, co Helena přijela na Rossumový ostrov, jí věnují dělovou loď. Bohužel už nikdo nestihne odjet, roboti přicházejí na ostrov, nabírají vše a zabijí všechny lidi kromě Alquista, který jediný pracuje jako robot.

Po vyvraždění lidstva si roboti uvědomí, že jejich životnost je omezená a bez plánů na výrobu za dvacet let vyhynou. Prosí teda Alquista, aby znova našel plány na jejich výrobu. Alquistovi se to však nepodaří. Najde dva roboty Prima a Helenu, kteří v sobě mají city, lásku a jsou jiní než ostatní. Možná že právě tito dva jsou počátkem nové civilizace.

Téma a motiv budoucnost plná techniky a její vliv na lidstvo; roboti, technologie, lidstvo, porodnost, budoucnost

Časoprostor neurčitá budoucnost, Rossanův ostrov – ostrov na výrobu robotů.

Kompoziční výstavba předehra a 3 dějství; chronologická výstavba

Literární druh a žánr vědecko-fantastické a satiricko-kritické drama, činohra (divadelní hra)

II. část

Vypravěč chybí vypravěč

Postavy

Harry Domin z latiny „pán“, ředitel továrny, snaha vytvořit nové bytosti, vymknutí prvotní myšlenky mimo kontrolu

Helena manželka Dominova, ztělesnění ženského, citového, laskavého přístupu k robotům i lidem, krásná, zástupce žen, neplodná, zbytečná

Alquist stavitel robotů, zástupce pracujícího lidu, v lásce práce rukami

Dr. Gall ředitel fyziologického ústavu robotů, lékař robotů (paralela s dr. Gallénem – Bílá nemoc)

Fabry generální technický ředitel, největším zájmem pokrok

Busman komerční ředitel, businessman, snaží se roboty vyplatit

roboti Primus a Helena první roboti projevující lásko, jako Adam a Eva

Vyprávěcí způsob přímá řeč – repliky

Typy promluv dialogy

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, neologismy (slovo *robot*), termíny

Tropy a figury a jejich funkce personifikace, apostrofa („*Změklé a zmodralé rty, co to breptáte?*“), eufemismus („*nebožtík*“)

Kontext autorovy tvorby

- jedno z prvních děl
- meziválečná česká próza
- humanistická demokratická literatura
- civilismus; inspirace novou technikou
- pragmatismus
- vrstevníci Josef Čapek, Karel Poláček, Eduard Bass

Karel Čapek

- 1890–1938
- spisovatel, novinář, politik
- spolupráce s bratrem Josefem
- poznamenán 1. sv. válkou, nedůvěra k nové technice (využití na zabíjení)
- okouzlen civilismem – přemýšlení o teoretickém budoucím neovládnutí techniky
- tvorba mezi světovými válkami
- Bílá nemoc, Ze života hmyzu, Válka s mloky

Literární/obecně kulturní zasazení

Josef Čapek Básně z koncentračního tábora

Karel Poláček Bylo nás pět

Eduard Bass Cirkus Humberto

Jan Werich Fimfárum

Petrolejové lampy

(Vyprahlé touhy)

Jaroslav Havlíček

I. část

Děj díla Příběh začíná narozením Štěpánky Kiliánové. Její dětství bylo propleteno divadlem, sněním a nevelkým počtem přátel. Okolní lidé ji nemají většinou moc v lásce, z důvodu jejího vzhledu a jejího drsného chování. Stála si za svými názory, které si uměla prosadit i přes společenskou nevhodnost. Žila v této době v podstatě dvojí život: na jednu stranu trávil čas se svými bratranci na statku, na stranu druhou byla nucena trávit čas s holčičkami z podobně honosných rodin.

Během svého dospívání o Štěpánku nejeví zájem moc nápadníků z důvodu jejího vzhledu. I přes její touhu mít muže a děti jí většina známostí moc dlouho nevydrží. Ani zdánlivá známost s Pavlem Malinou nakonec nedopadá.

Pavel Malina se vydává studovat a následně se připojuje k armádě. Zde se z něj stává líným a rozhazovačným. Pouze pije, kouří, a využívá velice rychlých známostí. Rozhazuje všechny peníze, a tak je statek nucen platit všechny jeho dluhy, čímž začíná chátrat. Nakonec se vrací zchátralý, zanedbaný a zničený.

Po návratu domů na statek se Pavel dozvídá, že zbytek domácnosti se chce zbavit jejich největší přítěže, tedy jeho. Pavel však přichází s revolučním řešením, jak statku navrátit jeho původní slávu. Jeho plánem se stane taktická svatba se Štěpánkou Kiliánovou, která je velice dobře majetně zajištěna. Zbytku rodiny se tento nápad líbil, a tak se Pavel vydal ke Kiliánům na námluvy. Přišel a egoisticky oznámil Štěpánce svůj plán. Ta sice byla zaskočená, každopádně vzhledem k touze po manželovi a k ne již nízkému věku nakonec na dohodu kývne.

Po svatbě ale Štěpánka naráží na krutou realitu. Pavel se vyhýbá jakémukoliv intimnímu kontaktu, což Štěpánku deprimuje. Nakonec se dozvídá, že má pohlavně přenositelnou chorobu. Tím se definitivně rozplývají všechny její sny o dětech.

Postupem času se Pavlův stav stále více zhoršuje a ze Štěpánky se stává pravá selka starající se o statek. Situaci ani neusnadní smrt Štěpánčina otce, po které se začne Pavlův fyzický i mentální stav rapidně zhoršovat, do doby kdy se dočista nezblázní. Po mnoha událostech se Jan rozhodne odvézt bez vědomí Štěpánky Pavla do ústavu. Štěpánka se snaží jej dostat zpět, ovšem kvůli jeho stavu to již není možné. Několik měsíců na to Pavel umírá.

Příběh končí otevřeným koncem, kdy ovdovělá Štěpánka stále doufá v děti a Jana napadá možnost to dát s ní dohromady. Nicméně výsledek tohoto uspořádání již není jasný.

Téma a motiv Zničení životních snů a setkání s realitou; petrolejové lampy, statek, vesnický život, majetek, sny, zklamání

Časoprostor Jilemnice a Vejrychovsko; pozdní 2. pol. 19. stol. a přelom 19. a 20. stol.

Kompoziční výstavba chronologický děj

Literární druh a žánr epika, próza, psychologický román

II. část

Vypravěč er forma, vševědoucí vypravěč

Postavy

Štěpánka Kiliánová hlavní postava, tlustá, nepřitažlivá, milá, snílek, zničená osudem

Pavel Malina manžel Štěpánky, rozlitaný, nerozvážný, rozhazovačný, vypočítavý

Anna Kiliánová (Malinová) matka Štěpánky, hodná, starostlivá, přeje si to nejlepší pro svoji dceru

Stavitel Kilián otec Štěpánky, rázný avšak starostlivý, snaživý

Starý Malina otec Jana a Pavla, bratr Anny, primární zájem o blaho jeho statku

Jan Malina rozumný, rozvážný, zamilován do služebné

Vyprávěcí způsob spisovná mluva, alegorie, odborné termíny, personifikace, metafora, slova se socialistickým zabarvením

Typy promluv dialogy a vnitřní monology

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce převážně spisovný, působivý, popisy prostředí

Tropy a figury a jejich funkce metafora (*Zmučená kostra se táhla od stolu ke skříni.*), ironie (*„Hospodařit? Copak ty chceš také hospodařit?“*), personifikace (*Jaro se ohlašovalo.*)

Kontext autorovy tvorby

- 1. polovina 20. století, Československo
- tvorba za druhé světové války
- meziválečná psychologická próza
- rozkvět meziválečné psychologické prózy z důvodu odvedení pozornosti od reality (doba okupace)

Jaroslav Havlíček

- 3. února 1896 – 7. dubna 1943
- český spisovatel psychologické prózy
- narozen v Jilemnici, studium v Praze
- účastnil se bojů v Rusku, Itálii a na Slovensku
- smrt na zánět mozkových blan
- Neviditelný, Vlčí kůže

Literární/obecně kulturní zasazení

Jarmila Glazarová Vlčí jáma

Vladislav Vančura Rozmarné léto (imaginativní próza)

Smrt krásných srnců

Ota Pavel

I. část

Děj díla

Nejdražší ve střední Evropě V první povídce tatínek koupil rybník s pouze jednou rybou. Panu Václavíkovi se pomstil tím, že mu prodal ledničku bez jakéhokoli vybavení. Když po něm chtěl pan Václavík vysvětlení, tatínek mu řekl že to bylo jako s tím rybníkem, navenek krásný ale uvnitř nic nebylo.

Ve službách Švédska Druhá povídka ukazuje, jak byl tatínek schopný obchodník ve firmě Elektrolux. V prodeji vysavačů a ledniček se stal nejprve mistrem republiky, a později i mistrem světa. V této povídce se spřátelil s věhlasným malířem Nechlebou. Chtěl od něj namalovat paní Irmu, do které byl tajně zamilovaný, ale pan Nechleba odmítl.

Smrt krásných srnců Třetí povídka je o tom jak tatínek jel svým synům, kteří měli nastoupit do koncentračních táborů, pro pořádné poslední jídlo před odjezdem a přivezl jim jelena díky pomoci pana Proška a Holana.

Kapři pro Wehrmacht Čtvrtá povídka vypráví o odebrání tatínkova milovaného rybníka Němci. Když se dozvěděl, že ho povolali do koncentračního tábora, noc před odjezdem rybník vylovil. Po jeho odjezdu maminka s mladým Otou vyměňovali kapry za jídlo. Když nastal výlov rybníka, Němcům nezbyl ani jeden kapr.

Jak jsme se střetli s Vlky Pátá povídka je o soutěži v chytání ryb mezi rodinou Popperových a rodinou Vlkových. Tehdy Vlkovi porazili Otu a tatínka.

Otázka hmyzu vyřešena Šestá povídka popisuje tatínkovy poválečné obchody, kdy se mu už moc nedařilo. Začal s prodejem mucholapek s panem Jehličkou, ale po neúspěchu tatínek podal výpověď a pan Jehlička všechny mucholapky spálil. Na konci se tatínek dozvěděl, že mucholapky byly hitem, když je prodávali Holanďané pod názvem FlyKiller.

Prase nebude! Předposlední povídka vypráví o práci rodičů v JZD. Za tu mají příslibené celé prase. Přirozeně se těšili na zabíjačku, ovšem jim bylo řečeno, že prase nebude. A tak udělali jednoduchou věc a prase si vzali sami. Na konec jim ještě došel dopis, že jakožto bývalí zaměstnanci musí zaplatit.

Králíci s modrýma očima V poslední povídce Otův tatínek začal prodávat králíky. Takhle to dělali asi 10 let, poté tatínek nechal králíky tetovat a vzal je na výstavu. Z té se vrátil bez králíků, kteří měli nedostatky, a proto je vypustil na svobodu. Když přišel pěšky z výstavy, maminka mu rychle zavolala sanitku. Před odchodem dal ještě ceduli na vrátka: PŘIJDU HNED, ale už se nikdy nevrátil.

Téma a motiv vzpomínání na dětství za dob nacismu; dětství, příroda, válka, nacismus, totalita, obchod

Časoprostor období před, během a po druhé světové válce; Buštěhrad, Křivoklátsko, Praha, Berounka

Kompoziční výstavba 8 jednotlivých povídek; chronologická – každý příběh chronologický, příběhy seřazen v čase; retrospektivní – vzpomínání na dětství

Literární druh a žánr epika, próza, soubor autobiografických povídek

II. část

Vypravěč 1. osoba, personální vypravěč

Postavy

Ota Popper (Pavel) vypravěč, sám autor

Leo Popper (Pavel) tatínek, hodný, starostlivý, pilný, energický, dobrý obchodník

Herma Popper (Pavlová) maminka, starostlivá, milující, hodná, tolerantní, laskavá

Hugo, Jiří bratři, v příběhu moc nezmíněni

Karel Prošek strýček, pytlák, dobrý kamarád Oty, vztah k přírodě

Holan vlčák, uloví Leovi srnce, věrný

Irma a ředitel zaměstnávali Lea, do Irmy byl zamilován

Vyprávěcí způsob přímá a nepřímá řeč

Typy promluv dialogy, pásmo vypravěče

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovný jazyk, vulgarismy, hovorové výrazy, ironie, humor

Tropy a figury a jejich funkce metafora, přirovnání, personifikace

Kontext autorovy tvorby

- 2. pol. 20. stol., 3. vlna válečné prózy
- vzpomínková próza, návraty, válka kulí
- kritika režimu, cenzury...
- varování před totalitou a potlačením lidskosti
- vězeňská literatura, historická próza

Ota Pavel

- 1930–1973
- rozen Otto Popper
- spisovatel, sportovní reportér, novinář
- představitel ztracené generace (2. světová válka)
- židovského původu, po transportu otce a dvou starších bratrů žil jen s matkou
- vztah ke sportu a rybaření, pracoval se sportovní redakci Československého rozhlasu
- psychické problémy, několikrát v psychiatrické léčebně
- zemřel na srdeční infarkt
- Jak jsem potkal ryby, Dukla mezi mrakodrapy

Literární/obecně kulturní zasazení

Egon Bondy Afghánistán, Nepovídka

Ladislav Fuks Spalovač mrtvol

Arnošt Lustig Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou

Dlouhý, Široký a Krátkozraký

Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák

I. část

Děj díla Princ Jasoň se dozví o princezně Zlatovlásce, která je zakleta obrem Kolodějem, a rozhodne se ji vysvobodit. Jeho bratr Drsoň se taktéž ucházel o její ruku, ovšem pouze pro bohatství.

Dostane se na hrad, pozná princeznu a krále a společně se vydají za obrem Kolodějem. Na své cestě ovšem potkají Bystrozrakého, který kvůli učení cizích jazyků ztratil svůj bystrý zrak.

Bystrozraký se k nim připojuje a pomáhá jim na cestě. Na radu Bystrozrakého navštíví ze všeho nejdříve Vševěda, aby jim poradil, jak na obra. Dozví se, že musí sebrat obrovi prsten, jímž se posléze musí 3× dotknout princezny, aby ji osvobodili.

Najdou obra a princ Jasoň se snaží sundat Kolodějovi prsten z ruky pomocí kbelíku s vodou s mýdlem. To je ovšem neúspěšné a obr zabalí prsten do kapesníku a strčí si ho do kapsy. Naši hrdinové ovšem vymyslí léčku, kterou obra rozbrečí, ten se vysmrká a při vytahování kapesníku mu vypadne prsten. Tak obr přichází o svoji sílu a Jasoň přeměňuje princeznu zpět na krásnou ženu.

Téma a motiv láska, čestnost, touha po penězích, chamtivost, zlost, parodie původní pohádky

Časoprostor děj probíhá na jevišti, nezasazeno do reality, lokace - les, královský zámek

Kompoziční výstavba chronologický děj, 9 obrazů, parodie

Literární druh a žánr drama, komedie/pohádka, próza

II. část

Vypravěč drama – nemá vypravěče

Postavy

Zlatovláska princezna, zakletá Kolodějem → ošklivá, původně nádherná

král otec Zlatovlásky, zoufalý, smutný

princ Jasoň dobrý, dobromyslný, odvážný, chce vysvobodit princeznu, milý k lidem

princ Drsoň zlý, chamtivý, hamižný, chce princeznu pro bohatství

Bystrozraký původně člen známe trojice, stal se z něj krátkozraký, pomáhá princovi a hlavním postavám

obr Koloděj obr, smutný, zklamaný, chce se oženit

Vyprávěcí způsob přímá řeč (Žádné chmury, žádné mraky, vede vás Dlouhý, Široký a Bystrozraký!)

Typy promluv dialog, scénické poznámky

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce oslovování publika (Kampak se nám ti čerchmanti poděli? Neschovali se, děti. Umřeli!) hovorové výrazy (hukáz, hupejpání), přirovnání (A teď je bledá jako smrt.), nářečí (Jsem Bystrozrakýj, hdehdo huž mě z dálky pozná.), vulgarismy (Sakra), dvojsmysly (Ten člověk je k nezaplacení.)

Tropy a figury a jejich funkce řečnické otázky, metafora, ironie

Kontext autorovy tvorby doba vlády komunistické strany v bývalém Československu, rok 1974

Ladislav Smoljak

- 9. prosince 1931 – 6. června 2010
- scénárista, režisér, herec
- vystudoval matematiku a fyziku na Vysoké škole pedagogické
- zakladatel Divadla Járy Cimrmana
- Jáchyme, hoď ho do stroje!, Na samotě u lesa, Vyšetřování ztráty třídní knihy

Zdeněk Svěrák

- narozen 28. března 1936
- dramatik, scénárista, herec, skladatel, spisovatel
- zakladatel Divadla Járy Cimrmana
- spolupráce se Smoljakem nebo Uhlířem
- Obecná škola, Elektrický valčík (píseň), Tři veteráni, Vesničko má středisková

Literární/obecně kulturní zasazení

Jan Werich Fimfárum

Karel Poláček Bylo nás pět

Viktor Dyk Krysař

Jaroslav Hašek Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

Vyšetřování ztráty třídní knihy

Ladislav Smoljak

I. část

Děj díla Třídní učitel vstoupí do třídy a snaží se klukovskou třídu 8.C, zastoupenou obecnstvem, přesvědčit, aby vrátili třídní knihu, která se před sedmi lety ztratila. Snaží se na žáky jít mile, přátelsky, ovšem poté přidává i výhružky. Čte žákům oběžník pana ředitele a má snahu přesvědčit žáky, aby nebyli vyslýcháni i jím.

Pan ředitel ze začátku netuší, jakého činu se třída dopustila. Po zjištění informace od pana učitele přemlouvá žáky, aby vrátili knihu, než dojde inspektor. Má zjevnou obavu z jeho příchodu.

Inspektor vchází do třídy s velkou hudební skříní zavěšenou kolem krku a více než ztracená kniha ho trápí ukradené čepice v jiné škole. Pan učitel s panem ředitelem opakuje rozhovor před inspektorem, marně.

Jako poslední se na scéně objevuje zemský školní rada. Ten vrhá strach na všechny tři již dříve přítomné pouhou svojí přítomností. Moc tomu nepomáhá fakt, že za celou dobu nepromluví jediné slovo. Inspektor, pan ředitel i pan učitel provádí znovu celý výslech třídy a zamaskovávají ztrátu třídní knihy. Nakonec si zemský školní rada vytáhne svačinu, nabídne ostatním na jevišti a pan ředitel vybízí žáky, aby se také pustili do svých svačtin.

Téma a motiv třídní kniha, chování mládeže; třída, škola

Časoprostor škola, 8. třída, doba Rakousko-Uherska

Kompoziční výstavba chronologická

Literární druh a žánr drama; komedie

II. část

Vypravěč ich forma

Postavy

Učitel představuje klasického učitele, vlídný i zastrašující, obává se ředitele, inspektora i zemského školního rady

Ředitel vlídný, příjemný, snaží se vyjednávat, bojí se inspektora i zemského školního rady

Inspektor zaměřený na svoji práci, milý, starší, bojí se rady

Zemský školní rada nadřazený, nemluví, nahání strach pouze funkcí

Děti ve třídě postava neexistující fyzicky, zastoupena publikem, nikdy nemluví

Vyprávěcí způsob přímá řeč, nadávky (hajzl, debil, blbeček), zdrobněliny (docela malilinko, trošičku)

Typy promluv monolog s publikem, později dialogy, scénické poznámky

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce anakolut (Ale máme tady jednu takovou nepěknou, ošklivý příklad.), vulgarismy

Tropy a figury a jejich funkce přirovnání (Ale po třídní knize jako když se zem slehne.), synekdocha (A jsme na lopatkách.), ironie (A to je mi pěkné!)

Kontext autorovy tvorby

- 70. léta 20. století
- druhé dílo od fiktivní postavy Járy Cimrmana
- uvolněnější doba komunismu, před Pražským jarem (1968)
- mystifikační práce jakožto protesty vůči režimu, ale stále přijatelné cenzurou

Ladislav Smoljak

- 9. prosince 1931 – 6. června 2010
- režisér a scénárista filmový i divadelní, herec
- vystudoval matematiku a fyziku na vysoké škole pedagogické
- založil a vedl společně se Z. Svěrákem a J. Šebánkem Divadlo Járy Cimrmana
- autor mnoha děl od Járy Cimrmana

Literární/obecně kulturní zasazení

Jan Skácel Kolik příležitostí má růže

Karel Ptáčník Noc odchází ráno

Bohumil Hrabal Ostře sledované vlaky

Václav Havel Vyrozumění

Fimfárum

Jan Werich

I. část

Děj díla Dílo se skládá z 19 jednotlivých pohádek, každou se svým vlastním příběhem a postavami. Najdeme zde vysmívání se lidským nešvarům či vystupování tradičních nadpřirozených bytostí, králů a princezen a reálií moderního světa (automobily, koloběžka, telefon, protialkoholní léčebna).

Královna Koloběžka První Chytrá dcera mlynáře Zdenička, která se dostane svojí chytrostí (a tím přízní krále) na post manželky a následně i královny. A protože došla na hrad poprvé na koloběžce, je pojmenovaná Královna Koloběžka.

Fimfárum Manželka se chce zbavit kováře, aby mohla mít poměr s lokajem. Kovář dostane od lokaje postupně 3 úkoly – ukovat řetěz, přemístit řeku a sehnat fimfárum – jinak bude oběšen. Čert a Vodník mu pomohou a nakonec i fimfárum dostane, které zkamení celou vesnici.

O rybáři a jeho ženě Rybář najde rybku, která plní přání. Žena si přeje čím dál tím větší bohatství, až nakonec skončí zpět ve svém původním obydlí – v láhvi od octa.

Jak na Šumavě obři vyhynuli Jednou na Šumavě žili obři, kteří soutěžili o to, kdo je nejvyšší. A protože chtěli vyhrát, tak podváděli a když na to došli, tak se spustila velká bitka. Dlouho po skončení trvalo, než se lidé vrátili zpět.

Až opadá listí z dubu Sedlák Čupera hodně pil, neustále byl opilý. Jednou na mýtině k němu přišel čert, že mu pomůže, ale když mu dá to, co neví, že má. Čupera souhlasil a doma zjistil, že se mu narodil syn. Za 5 let šel Čupera zas na mýtinu, kde převezl čerta, ale zas nedlouho šel na mýtinu a poprosil ho, jestli by ho neodnaučil pít. Vzal ho do pekla na dlouhou odvykací kúru, kde do něj nalili litry kořalky, až se mu to pití vysloveně znechutilo. Na to si upsal svoji duši, pro kterou si měl čert přijít, až opadá listí z dubu. Jednou po roce na okno zatukal čert a Čupera ho v klídku odvedl k dubu a vysvětlil mu, že listí z dubu nikdy neopadá.

Lakomá Barka Barka byla hodně lakomá pomocnice faráře. Jednou jim učitel z nouze ukradl jedno prase ze sklepa, protože měl moc dětí a nevěděl, jak je uživit. Když se to Barka dozvěděla, šla za učitelem a koukala skrz okno u stropu do místnosti, kde se akorát jeho děti modlily za Barku. Když to slyšela, spadla ze stoličky a nechtěla se probudit. Učitel ji vzal do pytle a přenesl ji do sklepa chamtivého Kubáta. Kubát nevědomky praštil Barku ve sklepě, protože si myslel, že je to zloděj. Ze strachu, že ji zabil, vzal ji opět do pytle a šel na náměstí, kde potkal starostu, taktéž s pytlem. Oba ho pustili a pak si každý vzal ten druhý pytel. Starosta doma našel v pytli Barku a polil ji vodou a ona vstala. Ale ponaučení si z toho nevezala.

Líná pohádka Líný král měl 3 syny. Ti mu měli říct, kdo se stane králem. Po 3 hodinách povídání jim král řekl, že byl líný poslouchat. A tak zůstal král stejný, protože byl líný zemřít.

Moře, strýčku, proč je slané? Byli dva bratři, chudý Kouba a bohatý Marek. Kouba měl hodně dětí, ale jednou, když neměli co jíst, zašel si k Markovi pro jídlo. Ten mu neochotně dal půlku prasete, ale odhodil ji daleko. Kouba si pro ni došel a potkal čerta. Ten mu řekl, ať jde k luciferovi a vymění prase za mlýnek. On to tak udělal a mlýnek si vzal domů. Od té doby si Kouba vedl nejlépe z celé vesnice, protože mlýnek byl kouzelný a namlel, cokoli si člověk přál. Marek jednou v noci mlýnek ukradl a odjel s ním k moři. Nechal se najmout jako námořník.

Jednou při obědě nechal mlýnek namlít sůl. Jenže ho neuměl zastavit a loď se tíhou soli potopila i s Markem a mlýnkem. Mlýnek mele dodnes a proto je moře slané.

Splněný sen Manželé Loudalovi žili chudě, protože Loudal všechno prosázel, aby vyhrál a koupil si vinohrad. Jednou se mu ve snu zjevila teta Róza a řekla mu o pokladu a výherních číslech. Tak jel do města vsadit, ale všechna čísla byla o jedno větší. Tak šel a jak mu bylo napovězeno, pod pecí našel poklad a koupili s vinohrad.

Tři sestry a jeden prsten Tři sestry, Tylda, Marie a Bára, dostali každá 8 peněz za kraslice, které ale propily. Na cestě domů našli prsten a určili, že padne té, která svého muže nejvíce vypeče. Tylda udělala z manžela opata, Marie jej přiměla si vytrhnout zub a Bára svého přesvědčila, že je mrtvý. Nakonec prsten nepatřil ani jedné.

Paleček Ševcovi nemohli mít děti. Pak se jim narodil malý chlapeček - Paleček. Jednou, když byl donést oběd otci na pole, koupil si ho tam jeden nóbl pán. Šel s ním lesem a tam ho okradli loupežníci. Využili Palečka ke krádežím a pak ho poslali na sežrání Sněžným žroutům. Ti se ho zprvu báli, ale pak ho poslali ke Sněžnému muži. Paleček se stal jeho rádcem, ale řekl mu, že potřebuje manželku. Tak si vzal sedmi-mílové boty a šel zpátky domů. Rodiče byli moc rádi. Navštívil toho nóbl pána a zjistil, že je to král. Ten ho požádal, aby mu dělal zpravodaje.

František Nebojsa Byl to syn muzikanta, který se nikdy nenaučil bát. Až do pěti let nemluvil, protože do té doby mu nic nechybělo. Jednou ho jeho otec vzal do hospody, aby se tam naučil bát. Počkal si, až bude jedenáct hodin a to se začala objevovat v hospodě strašidla. Hráli karty a ten kdo prohrál, toho spálili. Když přišla řada na Františka, porval se s nimi a tím vysvobodil jednoho člověka, který tam byl jen za trest. Ale bát se nenaučil.

Král měl tři syny Král měl tři syny. Dva poslal pro klobouček s pérkem sojčím, ale tomu třetímu nevěřil. Tak si Honza našetřil, sám se vydal do světa, přivezl otci klobouk a stal se králem. Přes život závodění ale zapomněl na otce, který mezitím umřel. Ten mu přenechal klobouk. A tak Honza jel do hospody a tam si našel svoji ženu.

Tři veteráni Tři vysloužilí vojáci jednou dostali od skřítků tři dary. Klobouk, který uměl cokoli vyčarovat, harfu, která uměla vyčarovat a ovládat třeba i celé vojsko a bezedný měšec peněz. Tři veteráni si začali žít jako králové. Přišli jednou do jednoho království a dva z nich se zamilovali do místní princezny Bosany, která byla krásná. Řekli jí o kouzelných darech. Bosana spolu se svým otcem jim kouzelné předměty ukradly a vyhnali je. Jednou našli strom frňákovník, na kterém rostla jablka, po kterých člověku pořádně narostl nos. Skřítkci jim dali tři jablka a tři hruštičky, po kterých se vrátil nos na původní místo. Veteráni pomocí jablek a hruštiček princeznu Bosanu pořádně vytrestali a vzali si své věci zpět. Skřítkům se ale nelíbilo, jak si s věcmi vedli, nicméně se rozhodli, že jim dají ještě jednu šanci.

Pohádka o zasloužilém vrabci Byl fousek, který utekl od svého pána. Cestou potkal vrabce, který ho dovedl do města, kde se fousek najedl a napil. Unavený usnul uprostřed cesty, kde ho chvíli poté přejel traktorista, i když ho vrabec přemlouval, aby zastavil. Vrabec mu to nedaroval a podpálil mu traktor. Traktorista se začal ohánět kudlou a v zápalu vzteku si usekl malíček. Běžel domů i s vrabcem u hlavy. Doma se i se svou „pidlovokou“ manželkou začali po vrabci ohánět vším, čím se dalo. Traktoristovi se povedlo chytit vrabce do ruky. Jeho žena se snažila useknout vrabci hlavu, ale netrefila se a zabila tím manžela. Vrabec odletěl domů. Traktorista měl velký pohřeb.

O třech hrbáčích z Damašku Byli tři bratři. Ti byli ale tak škaredí, že je vyhodili z Damašku. Šli pouští a rozhodli se jít každý svou cestou. Babekan se oženil a zbohatnul. Když se to dozvěděli jeho bratři, šli za ním, ale ten je vyhodil. Jednou, když odešel za přáteli, bratři přišli k nim do domu, ale on se vrátil dřív a tak je manželka musela schovat do sklepa. Jednou, když zase manžel odešel, zavolala hloupého nosiče z města, aby utopil oba opilé bratry. On

to tak udělal, ale do vody nevědomky stáhl i třetího. Jeden bohatý pán, který šel okolo, vzal nosiče a vylovil 3 pytle. Vzal je k sobě do paláce a ani jeden z nich se neutopil. Ten bohatý pán dal bratrům hodně peněz, aby se z nich stali úspěšní lidé a aby se za nimi všichni neotáčeli jen proto, že jsou oškliví.

Rozum & Štěstí Na lávce se potkali Rozum a Štěstí. Domluvili se, že Rozum vstoupí do hlavy kolemjdoucímu pasáčkovi prasat, aby se mu lépe dařilo. Den na to se Ludvík rozhodl odejít z domova a stát se královským zahradníkem. Zanedlouho ho povýšili na vrchního zahradníka. V království byla princezna Zasu, která nemluvila a nikdo nevěděl proč. On se rozhodl, že jí to naučí. Princezna mu prozradila, že neměla s kým. Ludvík řekl králi, že ji to naučil a že by se měl stát králem, ale protože neměl důkazy, král ho poslal na popravu. V tu chvíli přišlo na řadu Štěstí. Vyměnilo si místo s Rozumem a Ludvíkovi zachránilo život. Ludvík a Zasu se vzali a on se stal králem.

Chlap, děd, vnuk, pes a hrob Příběh sestavený pouze z jednoslabičných slov aneb chvála češtiny. Byl chlap a ten neustále něco kradl. Jednou, když měl velký hlad, šel krást i ve dne. Přišel k plotu, přelezl ho a vešel do zahrady. Tam ho ale překvapil pes Rek a ten štěkal, až vzbudil svého starého pána. Ten přišel dolů a chtěl se prát. Jenže chlap ho zbil a začal utíkat. Ale vnuk, který akorát přiběhl, za ním vystřelil, postřelil ho. Ten se plazil ven a zanedlouho zemřel pod dubem. Rek ho našel a tím pohádka končí.

Téma a motiv lidské vlastnosti; peníze, lakomost, mazanost, vychytralost, dobrota...

Časoprostor Různé dle pohádky, většinou nějaké království či město

Kompoziční výstavba 19 pohádek; chronologický děj

Literární druh a žánr epika, próza; soubor pohádek

II. část

Vypravěč er forma, vševědoucí

Postavy *Závislé na příběhu, popsané v ději*

Vyprávěcí způsob nepřímá řeč vypravěče, přímá řeč postav,

Typy promluv pásma vypravěče, dialogy i monology

III. část

Jazykové prostředky a jejich funkce spisovná čeština, archaismy, citoslovce, hovorové výrazy

Tropy a figury a jejich funkce metafora (*lokaj s tím letěl*), přirovnání (*mluvil a mluvil jako kniha*), personifikace (*les se rozsvítil*)

Kontext autorovy tvorby

- meziválečná tvorba – 1. pol 20. stol
- avantgardní divadla (Osvobozené divadlo)
- inspirace z lidové zábavy, kabarety, cirkus...
- dílo napsáno později v životě; až po divadelním období

Jan Werich

- 1905–1980
- hry – West pocket revue, Sever proti jihu, Golem
- představitel meziválečné divadelní avantgardy
- práce s Voskovcem – dva klauni; i s Ježkem – Osvobozené divadlo
- představení ve formě revue – mluvené slovo, zpěv, balet; forbíny
- proti fašismu; 1938 divadlo zavřeno, emigrace do USA
- herec a ředitel divadla ABC, příležitostný filmový herec
- tvorba písní – David a Goliáš, Babička Mary, Tmavomodrý svět

Literární/obecně kulturní zasazení

Bohumil Hrabal Ostře sledované vlaky

Karel Poláček Bylo nás pět

Josef Čapek Pejsek a Kočička

Jaroslav Havlíček Petrolejové lampy